

Monikielinen Eurooppa

Pääjohtaja Erkki Liikanen

Kielitaitoisia osajia -iltapäivä 27.1.2006

Helsingin Messukeskus

Euroopan Unionin perushaaste on aina ollut: Kuinka toimia tehokkaasti ilman, että kukaan saa hegemoniaa. Päätöksiä pitää saada syntymään, mutta niin, ettei kukaan pääse yksin määräämään.

Päätöksentekorakenteessa tämä on merkinnyt sitä, että äänet on painotettu maiden koon mukaan ja päätökset tehdään määräenemmistöllä. Jokaisella maalla on paikka, nimikirja ja mikrofoni sen pöydän ympärillä, missä päätökset tehdään. Ei-hegemonisuus ja tehokkuus pyritään saavuttamaan kaikin keinoin.

Ei-hegemonisuus näkyy myös Unionin kielipolitiikassa. Silloin kun kansalaisten valitsemat tai hallitusten edustajat kokoontuvat, turvataan oikeus esittää mielipiteet omalla äidinkielellä. Tästä oikeudesta kaikki maat pitävät kiinni. Aikamoisia kielikombinaatioita syntyy tulkkaus-ketjuissa, mutta se sittenkin toimii.

EU:n toimielinten kielikäytäntöjä

Komission ja myös pysyvien edustajien komitean arjessa on haettu uusia ratkaisuja. Siellä on kolme työkieltä: ranska, saksa ja englantia. Tämä merkitsee sitä, että kaikki asiakirjat jaetaan näillä kielillä ja niitä käytetään myös keskustelussa.

Yleiskielet alkuvuosinani komissiossa menivät siten, että ranska oli ykkönen, sitten tuli englantia ja saksaa puhuivat ne, joille se oli äidinkieli. Ranskaa ja englantia puhuivat kaikki, jotka eivät voineet käyttää äidinkieltään. Laajentumisen myötä ranska ja englantia ovat vaihtaneet paikkaa.

Tästä kolmen kielen käytännöstä oli monia etuja. Yksi etu oli se, että päätöstä tehtäessä sen sisältö aina tarkastettiin kolmella kielellä. Siinä tuli moni vivahte selvitetyksi ja päätökset saivat täsmällisen muodon. Sen jälkeen niiden kääntäminen muille EU-kielille tuli vähemmän ongelmalliseksi.

Komission sisäisissä keskusteluissa ranska ja englantia hallitsivat ja hallitsevat. Englannin asema on vahvistunut, mutta ranska on edelleen paljon tärkeämpi kuin muissa kansainvälisissä järjestöissä. Tätä on hyvin kuvattu juuri ilmestyneessä kirjassa ”Monikielinen Eurooppa”¹

---

¹ Marjut Johansson ja Riitta Pyykkö (toim.): Monikielinen Eurooppa, Tampere 2005

Vähintään kahden työkielen ylläpitämisellä on myös tärkeä symbolinen merkitys ”ei-hegemonisuuden” suojaamisessa. Se, että voi aina puhua ja kirjoittaa äidinkielellään, antaa yksilölle suuren edun, liioitellen jopa hegemonian. Kahdenkin kielen käyttäminen niin, että niitä sopivasti vaihdellaan, tasoittaa tilannetta oleellisesti.

Mielessä on useita tilanteita, jossa äidinkielellään briljeeraava ranskalainen kutistui silmissä, kun hän joutui esiintymään kankealla vieraalla kielellä. Tai kuinka tyylikästä Oxfordin englantia puhuvasta britistä tuli paljon vaatimattomampi, kun keskustelu käytiin ranskaksi.

Yksikielisyyden vaara ja haitat tulivat usein arjessa vastaan. Muistan elävästi, kun kaksi brittikomissaaria, jotka ovat nykyisin sir ja lord, kävivät kiihkeän kamppailun komission kokouksessa. Sen päätyttyä joku kysyi: ”Voisitko lyhyesti kertoa, mistä oli kysymys? En ymmärtänyt mitään”. Usein myös syntyperäinen englantilainen oli huono puheen tai esityksen laatija. Syy oli se, että hän unohti helposti: Muille englantia ei ole äidinkieli. Eikä viestiä kuunnella tulkin kautta.

Työkielten käytäntöä on mainitussa kirjassa kuvattu hyvin. Jos on vain yksi kieli, se on englantia, jos mennään taas yli kolmen, tulevat mukaan italia ja espanja. Hollantilaiset yleensä silloin valittavat.

Työkielten hierarkia²

		englanti		
	englanti		ranska	
	englanti	ranska	saksa	
englanti	ranska	saksa	italia	espanja

Euroopan keskuspankissa englannilla on hallitsevampi asema. Raha- ja rahoitusmarkkinoilla englantia on pääkieli. Silti oikeus käyttää muita kieliä EKP:n kokouksissa on säilynyt, joskus ranskaa, italiaa ja saksaa puhutaan ajoittain.

Jokainen, joka pystyy käyttämään englannin kielen lisäksi jotain muuta yhteisön kieltä, saa siitä luonnollisesti suuren hyödyn. Siitä on merkittävää etua sosiaalisessa kanssakäymisessä. Ja informaation seuraamisessa jokaisesta ylimääräisestä kielestä tulee etua joka päivä.

Monikielisyys vai sulatusuuni?

Euroopan unionin suuri ajatus on ollut ”Yhtenäisyys erilaisuudessa”. Unionissa on tänään 20 virallista kieltä, sen lisäksi Euroopassa puhutaan yli 60 vähemmistökieltä. Kielten moninaisuus juuri korostaa Euroopan unionin luonnetta: Se ei ole sulatusuuni, jossa kulttuurien eroavaisuudet häviävät, vaan se on yhteinen koti, jossa monet äidinkielet nähdään vaurauden lähteenä ja siltana keskinäiseen yhteisymmärrykseen.³ Kieli nähdään kulttuurin suorimpana ilmentymänä; se antaa meille identiteetin. Ja juuri sen takia, että kieli nähdään kulttuurin ilmentymänä, Euroopan komissio ei ole edistänyt ”keinotekoisien” kielten käyttöä.

Euroopan komissio on marraskuussa julkaistussa tiedonannossa määritellyt kolme tavoitetta monikielisyyspolitiikalle:

² sama teos, s. 36

³ A New Framework Strategy for Multilingualism, Communication from the Commission 22.11.2005 COM(2005)596 Final

- 1) kielten opiskelun rohkaiseminen ja kielellisen moninaisuuden edistäminen,
- 2) terveen, monikielisen talouden edistäminen ja
- 3) sen turvaaminen, että kansalaisilla on pääsy EU:n lainsäädäntöön, päätöksentekoprosesseihin ja informaatioon omalla kielellään.

Toimivalta kahdessa edellisessä asiassa on pääosin jäsenvaltioilla.

Monikielisyyden merkityksestä keskusteltiin EU:n huippukokouksessa Barcelonassa maaliskuussa 2002. Valtioiden ja hallitusten päämiehet löivät keskustelujen päätteeksi kiinni yhteisen tavoitteen: ”Vähintään kahta vierasta kieltä pitäisi opettaa jo varhaisella iällä”.⁴

Usein vieraiden kielten oppimisen katsotaan merkitsevän yksin englannin kielen opiskelua. Mutta vaikka se on tärkeää, se ei riitä. Siitä oltiin yhtä mieltä Barcelonassa ja sitä ovat toistaneet monet muut päätökset ja tiedonannot.

Mikä sitten on vieraiden kielten hallinnan tila tänään Euroopassa? Eurobarometri mittasi sitä viime vuonna. Noin puolet kansalaisista vastasi voivansa käydä keskustelua muulla kuin äidinkielellään. Korkeimmat luvut olivat Luxemburg: 99 %, Latvia ja Malta: 93 % sekä Liettua: 90 %. Ja vähiten vieraiden kielten taitoa oli seuraavissa maissa: Unkari ja Britannia: 70 % osaavat vain äidinkieltään, Espanja, Italia ja Portugali: 64 % kansalaisista puhuu vain äidinkieltään.

Toki on sanottava, että yksikielisyyden haitta on pienempi britille, kuin unkarilaiselle. Ja niin on myös, jos äidinkieli on espanja.

Miten Suomi sijoittuu tässä mittauksessa? Suomalaisista 58 % vastaa voivansa käydä keskustelua muulla kuin äidinkielellä.

Kielitaitoa ryhdytään vastaisuudessa mittaamaan vuosittain Eurostatin Aikuiskasvatus-tutkimuksella. Tutkimus tehdään ensimmäistä kertaa tänä vuonna ja se uusitaan viiden vuoden välein.⁵

Miten tavoite kahden vieraan kielen opettamisesta on sitten toteutunut?

Komissio on viime vuonna tehnyt ehdotuksen indikaattorista, joka säännöllisesti mittaa tämän tavoitteen toteutumista. Tätä varten laaditaan erilliset testit, ja otannalla valitaan henkilöt 15-vuotiaiden EU:n kansalaisten joukosta. Valmistelutyö on käynnistynyt. Ensimmäinen pilotti on tarkoitus tehdä vuonna 2007.

Nykyisestä tilanteesta joitakin lukuja, jotka ovat korkeintaan suuntaa antavia. Ne eivät mittaa esimerkiksi oppilaiden viestintäkykyä. Selvityksessä mitataan vieraiden kielten opiskelua, meidän mittapuun mukaan lähinnä peruskoulun yläasteella (ISCED 2) ja lukiossa (ISCED 3) Tilasto koottiin vuosina 2001/2002.

Sen mukaan paras tilanne oli Luxemburgissa: 2.5 vierasta kieltä yläasteella ja 3.3 lukiossa, sitten tuli Suomi: 2.2 yläasteella ja 2.8 kieltä lukiossa. EU:n keskiarvot olivat 1.3 vierasta kieltä yläasteella ja 1.6 lukiossa. Heikoin tilanne oli Britanniassa ja Unkarissa, peruskoulun yläastetta vastaavalla tasolla 0.8 kieltä oppilasta kohden Britanniassa ja 0.9 Unkarissa.

⁴ Barcelona Eurooppa Neuvosto, maaliskuuna 15. ja 16. 2002

⁵ The European Indicator of Language Competence, The Communication from the Commission, 1.8.2005 COM(2005) 356 final

Joten paljon on työtä Barcelonan tavoitteiden saavuttamiseksi vielä tehtävä.

Suomalaisen työyhteisön kielitarpeet?

Pienen maan kansalainen joutuu aina opiskelemaan muita enemmän vieraita kieliä. Se vaatii paljon, mutta investoinnille tulee tuottoa.

Vaativaksi tilanteen tekee se, että olemme kaksikielinen maa. Molempien kotimaisten opiskelu ja kohtuullinen osaaminen ovat suuria asioita omalle kulttuurillemme, mutta avaavat myös tärkeitä väyliä pohjoismaiselle kanssakäymiselle.

Englanti on suuri maailmankieli. Sen osaaminen on kansainvälisissä tehtävissä välttämätöntä, mutta myös monissa kotimaisissa. En halua tätä kiistää. Mutta ollenkaan varma en ole sen hyödyllisyydestä, että englanti on niin hallitseva valinta ensimmäiseksi vieraaksi kieleksi.

Mutta sen jälkeen. Venäjän merkitys Suomen taloudelle on noussut jälleen hyvin suureksi. Syyskuussa Venäjä taisi olla jopa 1. kauppakumppanimme. Pietarin alueen ostovoima on samaa luokkaa kuin pääkaupunkiseudun. Ja se on lähellä. Venäjän kasvu on ollut voimakasta ja valuutan arvo on vahvistunut. Tämä merkitsee Venäjän ostovoiman lisääntymistä ja meidän vientipotentiaalimme kasvua.

Venäjän vientimme on vahvasti PK-yritysten käsissä. Ja toisaalta Suomen puolella Venäjän läheisyys on luonut vahvaa kysyntää palveluelinkeinojen puolelle, varsinkin Itä-Suomessa. Me tulemme tarvitsemaan paljon venäjän kielen osaajia.

Saksan talous on yskinyt. Yhdentymisen kustannukset ovat olleet suuria, edelleenkin 4 % kansantuotteesta. Keski- ja Itä-Euroopan liittyminen Unioniin on vahvistanut yritysten kilpailukykyä, kun ne ovat hajauttaneet sinne tuotantoaan, mutta saksalaisten työpaikoille se on ollut uhka. Hankala perustuslaki, joka tekee päätöksenteon monimutkaiseksi, on hidastuttanut uudistusprosessia silloinkin, kun johdolla olisi ollut halua. Mutta Saksan talous nousee. Ja sen merkitys Suomelle on tavattoman suuri. Saksan kielen merkitys ei poistu.

Espanja on maailmankieli. Suuren espanjalaisen yrityksen pääjohtaja sanoi kerran: ”Kun lähetän insinöörin Saksaan, vie vuoden, ennen kuin hän on täysin toimintakykyinen. Kun lähetän hänet Latinalaiseen Amerikkaan, se vie kaksi viikkoa”. Espanja on hämmästyttävän suuri kieli myös Yhdysvalloissa tänään. Kerran lensin Miamiasta Madridiin. Madridin kentällä tunsin oloni helpottuneeksi, koska tapasin englantia puhuvan. Espanja on hieno kieli, se avaa Latinalaisen Amerikan.

Ja lopuksi ranska. En ole tässä täysin puolueeton. Kieli on intohimoni. Sitä on aina ilo kuunnella, on se sitten puhetta tai laulua. Ranskan kielen kautta avautuvat ovet, jotka vievät meidät Voltairen ja Hugon maailmaan, Provencen kauniisiin väreihin ja Pariisin latinalaiskorttelien hälinään. Ja se ruoka ja se viini...

Mutta ranska on myös kansainvälinen kieli. Englannin kieli rajoittaa meidät anglosaksiseen ajatteluun ja maailmaan. Ranskan kielellä julkaistusta tekstistä käsin maailma näyttää erilaiselta.

Kaikkihan eivät voi opiskella kaikkia kieliä. Mutta olisi kovin tärkeää, että meillä olisi ihmisiä moneen lähtöön.

Ajatellaanpa työyhteisöä, jossa pitäisi pysyä ajan tasalla maailman tapahtumista. Siinä auttaa paljon se, että kerätään informaatiota kaikista lähteistä ja sitä analysoidaan. Paljon sitä saadaan englannin kielellä. Mutta miten paljon sitä rikastuttaisikaan henkilö, joka seuraa Venäjän mediasta maailman tapahtumia. Tai toinen, joka seuraa saksalaista keskustelua Merkelin asemasta saksalaisessa mediassa. Tai kolmas, joka on koko ajan lähellä Espanjaa ja Latinalaista Amerikkaa espanjan-kielisen median välityksessä. Tai neljäs, joka kertoo, miten valtataistelu Chiracin perinnöstä etenee.

Ja kun sitten pitää lähettää henkilö työtehtäviin alueelle, meillä olisi ihmisiä todellakin moneen lähtöön.

Työyhteisö, jossa on monen kielen osaajia, on vahva.

Tämän kirjoitettuani avasin viime viikon Talouselämä-lehden. Päivi Vihma oli tehnyt jutun huippuosajista. Lehti oli haastatellut 40 yrityksen henkilöstöjohtajaa. He asettivat kielten tärkeyden seuraavasti huippuosajille:

Englanti	39
Venäjä	29
Ruotsi	27
Saksa	22
Ranska	19
Espanja	11

Ei tämä kaukana edellisestä ollut.